

Onderwijs op maat voor dak- en thuisloze jongeren

Uit de zorgen, in de boeken

Tekst: Yolante van der Ree | Foto: Erik Brand | Illustratie: Welmoet de Graaf

Schulden, geen vaste woon- of verblijfplaats, geen startkwalificatie. Dat zijn heel kort samengevat de problemen van de jongeren in het proefveld Onderwijs op maat in Groningen en Friesland. Inzet is onderwijs op maat te realiseren voor dak- en thuisloze jongeren door gemeente, onderwijs en jeugdhulp intensief en vooral creatief te laten samenwerken. Ingrado Magazine bezocht de partners in Groningen, waar inmiddels 15 jongeren intensief begeleid worden.

Het ministerie van OCW heeft rond verschillende thema's zogenoemde proefvelden geïnitieerd om vernieuwing te realiseren. Uitgangspunt is dat beleidsvorming begint in het veld en niet op het ministerie. Het samenwerkingsverband Van de straat nam vervolgens het initiatief voor het proefveld 'Onderwijs op maat aan (ex) dak- en thuisloze jongeren' in Friesland en Groningen.

Marleen van der Kolk is namens Van de straat landelijk projectleider. 'We weten al jaren dat deze groep jongeren niet gekwalificeerd is voor de arbeidsmarkt. Zij worden zozeer in beslag genomen door onder meer schulden-, inkomens- en huisvestingsproblematiek dat ze niet met hun toekomst bezig kunnen zijn. Dit proefveld stelt hen in staat hun leven op orde te brengen en een diploma te halen. We koppelen deze jongeren niet meer 100 procent los van het onderwijs. De partners in dit project zijn samen de zoektocht aangegaan: hoe gaan we hierin samenwerken? Wat is er nodig, wat kan en wat moet er? Hoe zorgen we ervoor dat jongeren **uit** de zorgen en **in** de boeken komen?'

Partners die binnen het proefveld in Groningen samenwerken zijn de gemeente Groningen, de vier mbo-instellingen in de provincie, het Kopland (maatschappelijke opvang) en de landelijke coalitie Van de straat.

Voortijdig schoolverlaters

‘De groep jongeren binnen het project is in het onderwijs al langer bekend’, zegt Hans Everhardt, bestuursadviseur van het CvB van het Noorderpoort en programmamanager VSV. Hij is namens de vier mbo-instellingen in de provincie lid van de stuurgroep van het proefveld. ‘Er zijn jongeren die vsv-er worden doordat ze gaan zwerven en stevig in de problemen raken. En ik weet zeker dat er bij ons jongeren uit de bol-opleiding vallen omdat een bol-traject niet geschikt voor hen is. Voor de bbl-route komen ze niet in aanmerking omdat ze nooit een arbeidsovereenkomst zullen krijgen vanwege hun vaak complexe problemen. Een onbetaalde stageplaats kunnen ze zich niet veroorloven, dus kiezen ze voor bol want dan krijgen ze als 18-plusser studiefinanciering. De gemeente dringt hier vaak ook op aan want dan hoeven ze geen uitkering te verstrekken.’

‘Deze jongeren hebben behoefte aan mensen die echt luisteren’

Ook bij RMC is de groep in beeld, zegt RMC-coördinator Philma Verweij. ‘In de gemeentelijke Taskforce jongeren, waarmee we willen voorkomen dat jongeren in de knel komen omdat we het niet goed hebben georganiseerd of doordat regelgeving een oplossing onmogelijk maakt, komt deze groep ook naar boven. Schulden, inkomensproblemen en een problematische woonsituatie zijn de redenen voor een zeer grote afstand tot school en arbeidsmarkt.’ Sanwi Visser, hoofd Leerlingzaken van de gemeente Groningen en lid van de stuurgroep en het doorbraakteam vult aan: ‘Dak- en thuisloze jongeren zijn niet bij uitstek de doelgroep van het RMC, maar de problemen die aan de oppervlakte komen, gelden voor een veel grotere groep kwetsbare jongeren. De oplossingen die wij binnen dit project gaan vinden, zullen dan ook die veel bredere groep ten goede komen.’

Knelpunten

De groep is bekend, de problematiek ook. Waarom lukt het tot dusver niet deze jongeren de school in te krijgen? Jorn Broesder is casusregisseur van het proefveld en heeft dagelijks met de jongeren te maken. ‘De belangrijkste knelpunten zijn schulden, schulden en schulden. Ze kunnen niet met geld omgaan en hun inkomen is ontoereikend om huisvesting, levensonderhoud én

‘De oplossingen die wij gaan vinden, zullen een veel bredere groep ten goede komen’

onderwijs te bekostigen. De problematiek van deze jongeren is vaak dermate ernstig dat ze geen bijbaantje kunnen hebben. Veel van hen volgen een of andere vorm van therapie of begeleiding en dat is altijd overdag. Ze hebben geen ouders die kunnen bijspringen, vaak zelfs helemaal geen netwerk dat enige steun kan bieden.’

RMC-coördinator Verweij ervaart regelmatig dat kwetsbare jongeren niet worden toegelaten tot een mbo-opleiding. ‘Scholen geven hen niet die derde of vierde kans waar zij om vragen. Als er iemand van RMC meegaat is de kans overigens vele malen groter dat ze worden aangenomen. Ik denk wel 50 procent.’ Everhardt denkt zelfs wel 80 procent. ‘Het kost soms moeite om een intaker ervan te overtuigen dat die onderuitgezakte jongen met dat petje wel degelijk gemotiveerd is’, zegt hij. ‘Die intaker moet leren vragen ‘wat maakt dat jij nu wel in staat bent de opleiding succesvol af te ronden. En wat heb je van ons nodig om het voor elkaar te krijgen?’ Dat tussen de oren van intakers terecht laten komen, is een opdracht voor ons als mbo.’

Ook het rendementsdenken van de overheid belemmert scholen deze jongeren een nieuwe kans te geven, zegt Everhardt. ‘Heel kwalijk, maar er zitten allerlei perverse prikkels in het systeem om niet flexibel te zijn. Want het risico dat deze jongere weer voortijdig afhaakt is groot en dat is slecht voor de uitstroomresultaten. Ik moet praten als Brugman om onderwijsteams ertoe te bewegen zich ook in te spannen voor jongeren die net even iets meer sores in hun rugzak hebben. Op Noorderpoort-niveau is het niet erg als een team minder scoort op uitstroomresultaten omdat het een moeilijke doelgroep oppakt. Maar dat individuele team staat wel altijd ‘rood’ in de kleurtjeslijsten en dat voelt niet goed. Bij inspectieonderzoek komt dat rood prominent naar boven.’

Broesder gelooft zijn oren niet. ‘Hoe is het mogelijk dat in een land waar het recht op onderwijs hoog in het vaandel staat, de systemen van de overheid dat recht in gevaar brengen? Dat kan toch niet?!’

Wat is er nodig?

Hoofd Leerlingzaken Visser is uitgesproken over wat het begin is om deze jongeren weer perspectief te geven: aandacht! ‘Ze hebben behoefte aan mensen die echt luisteren. Mensen die niet direct een oordeel hebben over hun situatie, maar proberen te begrijpen wat ze nodig

Casusregisseur Jorn Broesder. Op de rug Marleen van der Kolk en Hans Everhardt

hebben.' Broesder beaamt dat onmiddellijk. 'Ik heb ook met de jongeren die inmiddels redelijk op de rit zijn, nog wekelijks contact. Even een appje 'hoe gaat het met je?' 'heb je nog iets nodig?'. Dat doet zoveel!'

Marleen van der Kolk vult aan: 'Daarnaast moeten de randvoorwaarden op orde zijn. Als je je voor de duur van de opleiding geen zorgen hoeft te maken over huisvesting en geld, komt die startkwalificatie pas echt in beeld. Het zou mooi zijn als we de schulden voor de duur van de opleiding kunnen bevriezen, overnemen of kunnen omzetten naar een lening.'

Visser: 'Wat wij vanuit RMC kunnen doen is de verbinding zoeken met andere afdelingen binnen de gemeente. De gemeente heeft bepaald dat een jongere met een uitkering alleen een bbl-traject mag volgen met een betaalde werkplek. Maar dat is voor deze groep jongeren niet mogelijk, een stageplaats is in eerste instantie het hoogst haalbare. Gevolg is dat ze dan vaak

noodgedwongen kiezen voor een schoonmaakbaan en de startkwalificatie wederom op de lange baan schuiven. Vanuit RMC hebben wij nu de verbinding gelegd met Sociale zaken van de gemeente en toestemming gekregen om de jongeren van het proefveld met behoud van uitkering een bbl-traject te laten starten. De route is weliswaar langer, dus gaat er meer geld naar de uitkering, maar hij leidt wel naar een startkwalificatie. We hopen dat dit project ertoe bijdraagt dat het beleid definitief wordt bijgesteld waardoor deze oplossing in beeld komt voor veel meer jongeren.'

Broesder: 'Een van de jongeren is net gestart met een bbl-opleiding en heeft een baan gevonden in de elektrotechniek. Hij kan daar een half jaar aan de slag met behoud van uitkering. Hij zou niet zijn aangenomen als ze hem vanaf dag één loon hadden moeten betalen. Daarvoor zijn de problemen nog te complex. Ik denk dat dit een goede investering is. Weliswaar betaal je hem nog een half jaar uitkering, maar ik ben er van overtuigd dat als we hem nu aan het werk zouden zetten, hij binnen het half jaar weer terug in de uitkeringsbak zou zijn.' 'Met nog een frustratie erbij', vult Everhardt aan.

Dit voorbeeld maakt duidelijk dat er op verschillende fronten tegelijk gewerkt moet worden. Visser: 'Niet alleen op gemeentelijk niveau, maar ook bij het ministerie moeten regelingen opnieuw tegen het licht gehouden worden. Het ministerie van OCW heeft dit proefveld ook in het leven geroepen om van te leren in zowel praktijk als beleid. En zal op haar beurt knelpunten bij andere ministeries agenderen.'

Weer naar school dankzij proefveld

Elvin Renkema is in augustus begonnen met zijn opleiding bedrijfsadministratie niveau 2. Sinds hij op z'n veertiende uit huis geplaatst werd, heeft hij een zwerftocht langs (onderwijs)instellingen en instanties gemaakt. Het vmbo heeft hij niet kunnen afmaken omdat hij veel aan z'n hoofd had en ver van school kwam te wonen. De mbo niveau-1 opleiding waar hij op z'n 17^e werd toegelaten, heeft hij ook voortijdig verlaten.

'Ik had zoveel sores', zegt Elvin nu over deze periode, 'school was ver van m'n bed. Ik voelde me nergens thuis, niet gewenst. Psychisch raakte ik in de war.'

Toen hij in een basishuis kon gaan wonen, met uitzicht op kamertraining, leek alles beter te gaan. 'Maar uiteindelijk belandde ik toch weer op straat. Toen ging het echt mis en kwam ik tussen de verkeerde mensen en in het verkeerde circuit terecht.'

Op zijn achttiende verjaardag besluit Elvin een volwassen leven te gaan leiden. Hij gaat op kamertraining, schrijft zich in bij weer een mbo-opleiding (metaal niveau 1), vraagt studiefinanciering aan, een ziektekostenverzekering en een aanvullende uitkering.

'Dat mensen je gunnen om weer naar school te gaan en daar hun best voor willen doen. Dat helpt.'

Hij haalde zijn diploma en vond een baan in de metaal. Door een bedrijfsongeval verloor hij een vinger en na de revalidatie kwam hij niet meer aan de bak. Jaren lang

Ook op landelijk niveau zijn ondertussen ontwikkelingen die schoolgang voor de groep dak- en thuisloze jongeren dichterbij brengen. In het 'Servicedocument onderwijstijd in het mbo in relatie tot jongeren met een extra ondersteuningsbehoefte' geeft het ministerie van OCW aan dat jongeren voor wie dat niet haalbaar, niet aan de 1000-urennorm hoeven te voldoen. Broesder: 'Dit is een van de opbrengsten van het proefveld en dit gaat echt helpen. Het is alleen nog niet op alle scholen doorgedrongen. Laatst schatte een intaker, op basis van de onderwijshistorie, in dat een jongere niet aan de 1000-urennorm zou kunnen voldoen en vond het risico te groot hem toe te laten tot de opleiding. Doordat ik de intaker kon wijzen op de mogelijkheid van de 1000-urennorm af te wijken, kon deze jongere alsnog worden ingeschreven.'

'We moeten leren vragen 'wat heb je van ons nodig om het voor elkaar te krijgen?''

Doorbraak

Het proefveld moet obstakels in beeld brengen en het liefst meteen ook oplossen. Daarom is naast de stuurgroep ook een doorbraakgroep ingericht. Daarin zitten mensen met mandaat van de partnerinstellingen die op de werkvloer deuren voor de jongeren kunnen openen. Zoals voor de jongen van 21 die twee jaar geleden

werd afgewezen voor de zeevaartopleiding van het Noorderpoort. Broesder: 'In de jeugdzorginstelling waar hij verbleef had hij intussen certificaten behaald waarvan de instelling zei dat die hem toegang zouden geven tot de mbo-zeevaartopleiding. Helaas kreeg hij te horen dat zijn certificaten niet voldoende waren en werd hij voor de tweede maal afgewezen. Toen hij werd aangemeld voor het proefveld heeft een lid van het doorbraakteam zich verdiept in de materie en bleken de certificaten wel voldoende te zijn om toegelaten te worden. Jaar verspeeld, maar hij zit nu op school. Vanochtend kreeg ik nog een appje; het gaat hartstikke goed. Op naar de startkwalificatie!'

Meer informatie

Het proefveld onderwijs op maat aan (ex) dak- en thuisloze jongeren is gestart in het najaar van 2015 en loopt tot augustus 2019. Dan hoopt 60 procent van de 35 jongeren een diploma te hebben en er in geslaagd te zijn het leven op orde te brengen. Ook ligt er dan een aanpak voor passend mbo-onderwijs voor dak- en thuisloze jongeren die ook ingezet kan worden in andere gemeenten. De hardnekkige knelpunten op zowel gemeentelijk als landelijk niveau zijn opgelost.

Meer informatie over het proefveld:

zwerfjongeren.nl/van-de-straat/proefveld-onderwijs/

leefde hij van verkoopbaantjes. Het verlangen naar een startkwalificatie te halen bleef.

'Op een gegeven moment keek ik in de spiegel en stelde mezelf de vraag wat ik zelf kon doen om m'n situatie te verbeteren. Ik heb toen samen met anderen een project opgezet www.leeuwardercollectief.nl, waar jongeren hun kwaliteiten en talenten kunnen ontdekken en ontwikkelen. We gebruiken de hip-hopcultuur als middel en dat loopt als een trein.'

Ondertussen heeft Elvin nog steeds een uitkering, geen startkwalificatie, geen vangnet. Als hij hoort van het proefveld Onderwijs op maat wordt hij enthousiast. 'Dit is voor mij bedoeld! Ik wilde al zo lang naar school.'

Dankzij het proefveld volgt hij nu weer een mbo-opleiding, heeft studiefinanciering en zijn voor het eerste jaar zijn

boeken betaald. 'Na een capaciteitentest had ik meteen op niveau 3 mogen starten, maar ik koos voor niveau 2. Ik denk dat de kans op succes dan groter is. Maar mijn doel is door te stromen naar het hbo. Dat is absoluut haalbaar.'

De erkenning heeft hem het meest geholpen, zegt Elvin. 'Erkenning van je problemen, maar ook van waar je mee bezig bent. En dat mensen je gunnen om weer naar school te gaan en daar hun best voor willen doen. De casusregisseur heeft zoveel voor me gedaan, dat is niet te beschrijven. Ik ga 't hem nog een keer terugbetalen.'

Elvin Renkema